

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 23a
Telefon 67-80
Uredništvo i uprava
za Slovenijo, v slovenski del
Julijске Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 9a

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVÉNSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

APEL ROOSEVELTA ZA MIR

ROOSEVELT

Predsjednik Roosevelt uputio je dramatičan i zdvojan poziv na sporazum kancelaru Hitleru i predsjedniku dr. Benešu. U svojoj poslanici ističe predsjednik Roosevelt da prijeti opasnost rata koja ugrožava život milijunima ljudi među kojima tolikim ženama i dečići Amerika želi mir, ali u slučaju rata nitko ne će moći izbjegi posljedica katastrofe. Sve se može sporazumno rješiti. U ime 130 milijuna državljana Sjedinjenih Država apelira predsjednik Roosevelt na Hitlera i Beneša da ne prekidaju pregovore, jer dok njegovor traju postoji mogućnost sporazuma, a kada se oni prekinu nestaje mogućnosti sporazuma. Roosevelt apelira na Hitlera i Beneša da se sporazume u interesu vlastitih naroda i cijelog čovječanstva.

DRUGA POSLANICA ROOSEVELTA HITLERU

Washington, 28. sept. ČTK-javila: Državni radio obavijestio je dne 24. o. m. u 12.30 sati ovaj izvještaj:

»Njemačka propaganda prema Čehoslovačkoj širi na svim jezicima različite klevete o Čehoslovačkoj. Bi nas se u svijetu predstavilo kao rešitelje mira. Sada se ta propaganda, provodeći svoju kampaniju, služi našim mobilizacionim mjerama koja očrtava carku pokušaj prekida pregovora između engleskog premijera i njemačkog kanclera u Godesbergu. Odjiblju te situaciju na najkategoriskiji način poštuju apsolutno lišene svake osnove. Cijeli svijet zna da se ne služimo takvom sredstvima za izvršanje istine i zavaravanja javnog mnenja. Kaže se da je to navika propagande neprijateljske prema Čehoslovačkoj i da naše izjave uvijek počvare jedino na neopornim činjenicama. Dakle ne bi bilo potrebno naročito istaći, da se ove izjave apsolutno vjerojatno i lišene svake sumnje, no ipak još jednom naglašujemo, kako zbog čehoslovačkog javnog mnenja, tako i zbog svjetskog javnog mnenja, da ono što ćemo sada saopći u pogledu toga dogadjaja predstavlja stvarnost, koja se oslanja ne samo na službenu akta čehoslovačke vlade nego i na službenu saopćenja i korake engleske i francuske vlade. Konstatrimo da je stvarnost koju na svijetu ni najmanje ne sumnja, da je čehoslovačka vlada u noći između utorka i srijede 21. IX. ove godine službeno prihvati projekt engleske i francuske vlade za ozbiljne pregovore o provođenju plana, kojim se Reichu istupaju izvjesni čehoslovački teritoriji, većinom nastanjeni njemačkim stanovništvom. Taj pozitivni odgovor dan je od čehoslovačke vlade, mada je ona pri tom isla i preko granice, koje su malo prije tog bili označene čak i od Sudetskih Nijemaca kao pogodna baza rješenja.«

APEL ROMAIN ROLLANDA NA CLANOVE PEN KLUBOVU U ITALIJI I NJEMACKOJ

Prema vijestima iz Pariza Romain Rolland, predsjednik svjetskog PEN klubova uputio je na adresu talijanskih i njemačkih pisaca poslanicu, u kojoj među ostalim veli: »Pet hiljada pisaca, koji su članovi PEN klubova, a osobito francuski, engleski i čehoslovački pisci, upućuju Vas talijanske i njemačke pisce apel, da se otkloni primjene sile, koja može Evropu ugutiti u krvli strašnije, kada je već bio postignut sporazum za mirno rješenje spora. Ako Vi ne ustanate za mir, Vi ćete preuzeti strašnu odgovornost za budućnost.«

POSLJEDNJA VIJEST

SASTANAK DALADIERA, CHAMBERLAINA, HITLERA I MUSSOLINIJA U MÜNCHENU

U dvanaestom času, kada se očekivalo da će započeti vojnička akcija koja bi dovela do novoga svjetskog rata, došla je vijest, da je Hitler pozvao na sastanak u München Daladier, Chamberlain i Mussolinija. Daladier i Chamberlain odleđeli su u München avionima, dok je Mussolini otišao posebnim vlakom.

Konferencija je počela u tri sata po podne u četvrtak. Do sada se još ne zna što se zaključilo.

To te posljednja mogućnost da se spasi mir.

Glavna zasluga za saziv konferencije pridala predsjednik USA Rooseveltu koji je svojim dvjetinama poslanicama uticao da se nastoji naći mirno rješenje spora.

MUSSOLINIJEV GOVOR U TREVIZU

O napretku Julijске Krajine, slavenskim rezama i o milicionerima slavenskoga porijekla«

21. o. m. prije podne Mussolini je održao s tribine na trgu u Trevizu kraljiči govor pred ogromnom masom svijeta. U početku svoga govora Mussolini je rekao, da ovim svojim i suviš kratkim boravkom u toliko ponosnom Trevisu završava svoj put po venecijanskoj oblasti. Iz Trevisa i iz ove zemlje, koja je imala sreću da vidi kako talijanske armije dobivaju jednu od najvećih pobeda, zabilježenih u historiji svijeta, zeli da pozove svu Italiju koja ga u ovom času slušava, da i bez dvadeset godišnjice bliske, poduzimaju hodočašće od obala Plave do padina Krasa. Talijani će tamo naći, rekao je Mussolini, u prvom redu na spomenike u znak sjećanja na naše mrtve, spomenike divovske arhitekture, a majke naših heroja moći će vidjeti imena svojih mrtvih i dragih ispisano u metalu, koji će prkositi vijekovima. Zatim će vidjeti ono, što je Italija u oslobodjenoj zemlji stvorila za vrijeme od dvadeset godina. U ovom krajevju kuća snažan život. Od Trsta do Gorice nalaze se tvornice,

brodogradilišta i električne centrale, jedinstvene u svijetu.

Osim toga vidjet ćemo, da i stanovnici drugog jezika, malene rese — ogranci (piccole frangie della grande massa slavo) velike slavenske mase, koji su nekad došli u ova brda, svojim spontanim manifestacijama dokazuju, da potpuno sudjeluju u životu talijanske nacije. Niko od stanovnika drugog jezika u dolini Soče nije bio natjeran da izdaje pred mene. Jedan hataljum crnih kosulja, sastavljen isključivo od milicionera ovoga porijekla, desilo je predamnom u Trstu na Trgu Unitat. Na rasporeto veličanstven način. Ovo, stanovništvo oseća se ponosnim, što sudjeluje u nasevarskom i nacionalnom životu.

Onda se neklim žučnim polemicalima s druge strane Alpa, može primijeniti, da za rješavanje izvješnjih problema treba utvrditi historijske oknosti, treba da problemi dobiju izvjesne određene razmjere.

ZAŠTO JE ČSR MOBILIZIRALA?

Prag, 26. sept. ČTK-javila: Državni radio obavijestio je dne 24. o. m. u 12.30 sati ovaj izvještaj:

»Njemačka propaganda prema Čehoslovačkoj širi na svim jezicima različite klevete o Čehoslovačkoj. Bi nas se u svijetu predstavilo kao rešitelje mira. Sada se ta propaganda, provodeći svoju kampaniju, služi našim mobilizacionim mjerama koja očrtava carku pokušaj prekida pregovora između engleskog premijera i njemačkog kanclera u Godesbergu. Odjiblju te situaciju na najkategoriskiji način poštuju apsolutno lišene svake osnove. Cijeli svijet zna da se ne služimo takvom sredstvima za izvršanje istine i zavaravanja javnog mnenja. Kaže se da je to navika propagande neprijateljske prema Čehoslovačkoj i da naše izjave uvijek počvare jedino na neopornim činjenicama. Dakle ne bi bilo potrebno naročito istaći, da se ove izjave apsolutno vjerojatno i lišene svake sumnje, no ipak još jednom naglašujemo, kako zbog čehoslovačkog javnog mnenja, tako i zbog svjetskog javnog mnenja, da ono što ćemo sada saopći u pogledu toga dogadjaja predstavlja stvarnost, koja se oslanja ne samo na službenu akta čehoslovačke vlade nego i na službenu saopćenja i korake engleske i francuske vlade.«

Konstatrimo da je stvarnost koju na svijetu ni najmanje ne sumnja, da je čehoslovačka vlada u noći između utorka i srijede 21. IX. ove godine službeno prihvati projekt engleske i francuske vlade za ozbiljne pregovore o provođenju plana, kojim se Reichu istupaju izvjesni čehoslovački teritoriji, većinom nastanjeni njemačkim stanovništvom. Taj pozitivni odgovor dan je od čehoslovačke vlade, mada je ona pri tom isla i preko granice, koje su malo prije tog bili označene čak i od Sudetskih Nijemaca kao pogodna baza rješenja.

Cheslovačka je vlada prihvati te teške uvjete pod izričitim prepričajama divlja vlada, koje su uzele na sebe ulogu preporučenja t. j. Velike Britanije i Francuske da ne bi bili optuženi, da smo omeli stvaranje mogućnosti za uspostavu mira u Europi, a time i u cijelom svijetu.

Ministar predsjednik Chamberlain je oduševio zatim kancelaru Hitleru s pozitivnim čehoslovačkim odgovorom. Međutim tek što je predsjednik engleske vlade u Godesbergu podnio taj pozitivni odgovor, odmah je primio sasvim nove prijedloge, koji u veliči mjeri premašuju ono, što se prije bilo ugovorenno u Berchesgadenu.

Tu se ponovo manifestirala pozitivna politika, koja se za jednu ugovaračnu stranu sastoji u tome, da prikazom svakog gospodara druge ugovaračne strane, postavlja veće zahtjeve.

Engleski premjer je iz Godesberga donio novi projekt i nove uvjete njemačke koja su saopćeni čehoslovačkoj vladi.

Već je prilikom primanja ovih novih uslova Chamberlainu bilo jasno, da ni engleska ni francuska vlada ne bi mogle

preporučiti Čehoslovačkoj da prihvati ove nove uvjete niti da i dalje savjetuje Čehoslovačkoj da ostane pasivna i da ne se priprema na obranu. Stoga su u petak 23. o. m. u 18.15 sati ministri Vel. Britanije i Francuske u Pragu po službenom uputi svojih vlada izjavili čehoslovačkoj vladi

da ni Engleska ni Francuska ne mogu primiti na sebe odgovornost sačuvajući čehoslovačku pasivnost i da ne mogu više savjeljavati čehoslovačkoj da ne poduzimaju potrebne vojne mјere.

Istodobno su nas upozorili na to, da nam je istina novi memorandum iz Godesberga dostavljen preko njih, ali bez ikakvog savjeta o daljem tečaju stvari. To je znalo da će nik u velikoj slije nisu smatrali nove uvjete ozbiljnom bazom sporazuma.

Čehoslovačka vlada sastala se u petak u 20 sati odmah poslije ovog saopćenja objojce diplomata i došla je do zaključka da međunarodna situacija apsolutno iziskuje da se izvrši odbrambeni mjeri za svaku eventualnost. To u toliko vise što se sada na našim granicama manifestira povećana aktivnost naoružanih bandi, snabdevljenih oružjem stranog podrijetla, koje su dolazile sa stranog teritorija vršile napade na naše usamljene carinske i stražarske postaje. Čehoslovačka je vlada prije toga naredila svima vlastima i organima na granici, da se strogo uzdržavaju svakog akta, koji bi mogao biti krivo shvaćen, a narodito na te ne približavaju vatrenom oružju, pa ni u slučaju teške opasnosti.

Da smo tako stvarje stvarno pasivno promatrati, ono bi se samo po sebi pretvorilo u sukob. Otuda je čehoslovačka vlada iz razloga samoodržanja svjrstvog svakom čovjeku stvarno, a još više državi koja je upravo dala nečuvene dokazi u povijesti o svojoj krajnjoj vojji za mirom.

diošla do zaključka, da bi njeni dani pasivnost mogla postati ugroženim sukobu i da bi joj se jednega dana moglo pogravit, da je nedovoljno zaštitnim mjerama dozvoljena pa čak i prozrokovana povreda mira.

Eto stoga je nekoliko časova poslije pošte ministara Velike Britanije i Francuske čehoslovačka vlada u petak u veči odlučila da proglaši mobilizaciju. Čehoslovačka vlada poduzela je ove mјere jedino u cilju ostvarenja uvjeta, koja će učiniti da se u sasvim sasvim dozvoljeno u povijesti o svojoj krajnjoj vojji.

Nijedno razumno stvorenje na svijetu zaista neće moći vjerovati, da bi mobilizacija ove male čehoslovačke mogla ma za koga predstavljati opasnost.

Ponavljamo dakle, da do naše mobilizacije nije moglo doći protivno saveznicima i uputiti velikih zapadnih sila, pošto čehoslovačka vlada nije poduzeća nikakav korak za cijelo vrijeme trajanja konflikta, a da o tome te velike sile nisu bile obavještene.

Propaganda, koja stvari predstavlja na drugi način, je apsolutno lažna i u koliko ne ide za održavanje mira, nego naprotiv za njegovom povredom.

Duhovna veza između pojedinih dijelova naroda je najjača. Nad listom je današnji vikend poziv na emociju i naših u Julijskoj Krajini. Sačuvajmo i pročitimo ovaj naš list da nastavimo i pročitimo tu veru. Najmanje što možemo učiniti je to, da uredno placamo svoju preplatu.

— Vi gospodine Runcimane, morate naprosto predložiti Benelu plebiscit. Ne samo za sudetke Nijemce, nego za sve narodnosti, koje budu to zahtijevale. Iz pisma Mussolinijev lordu Runcimanu.

POLJSKAIMA 13 I POL MILLIJUNA MANJINA

PO PRIZNANJU POLJSKOG LISTA

»NATIO«

U Poljskoj izlazi časopis »Natio« koji se bavi manjinskim pitanjem te države. Obzirom na to, da je ta revija štampana u Poljskoj, ona iznosi pravo stanje manjina, tako da je danas Poljska jedina zemlja u Europi, koja ima preko jednu trećinu od svih svojih stanovnika manjinu i to u ukupnom broju od blizu 13 i pol milijuna stanovnika.

Poljska je medutim sada ustala protiv Čehoslovačke zbog tješinskog kotara, gdje živi nekih 80.000 Poljaka.

Medutim, da se vidi kakav narodni smog predstavlja Poljska, evo podatka (prema službenoj državnoj statistici) koji uverjavaju, da bi Poljska zaista imala najmanje prava da na ovakav način ustaje na obranu šake svojih sunarodnika, koji su ostali u tješinskom kotaru.

U pomenu tom časopisu dr. Dimitri Lwicki (iz Lavova) iznosi statističke podatke oslanjajući se ujvjet u tom na državnu statistiku — pa kaže, da je versailleski ugovor dodjelio Poljskoj 137.000 četvornih kilometara sa 7 milijuna Ukrajina. Osim toga, što Ukranci nemaju nikakovih prava, oni plaćaju ogromne poreze (ungeheure Steueren). U dijelu Ukrajine, koju je versailleski mir dodjelio Poljskoj, namešteni su sami Poljaci, poljske škole, a tek tu i tamo kada ukrajinski.

Ukupno je 216 ukrajinska škola pretvoreno u — poljske, a preko 500 pravoslavnih crkava zatvoreno.

Bjelorusi se ne nalaze u ni malo boljem položaju od Ukrainera. Poljska je dobila (versailleskim ugovorom o miru) ukupno 2 milijuna Bjelorusa, koji žive na području većem od 100.000 četvornih kilometara.

Narodni zastupnik Sejma Fabian Jeremic konstatira u toj reviji »Natio« (ona je štampana u Varšavi, Piekna 18). Poljska je mirovnim ugovorom preuzeala na sebe obvezu zaštite manjina, ali Bjelorusi nemaju ni minimalnih prava; ni kulturnih, ni privrednih ni političkih, tako da je sve Poljska ostavila na — papiru. Agrarna reforma oduzela je Bjelorusima sve, a Bjelorusima se ne dozvoljava ni kupnja zemljišta.

O Židovima u Poljskoj piše Izak Grünbaum (Varšava). Židovi su u Poljskoj nešto preko 2 milijuna Bjelorusa, a kako je njima to je poznato iz mnogobrojnih izvještaja u dnevnoj štampi.

Senator Erwin Hasbach piše o Nijemcima u Poljskoj. Po državnoj statistici ima u Poljskoj nešto preko 2 milijuna Nijemaca.

Konačno, peta velika narodna manjina u Poljskoj su Litvanci, koji imaju blizu pol milijuna. O njihovom teškom i bespravnom položaju iznosi podatke dr. D. Ostekijo.

Tu je iznesena čitava knjiga i svaki predstavnik tih manjina iznosi nevolju svog bespravnog naroda.

REZOLUCIJA POLJSKE KMETSKE OPONIZACIJE

Ljubljanski »Slovenec« primaša:

V Rzeszowu je bil shod kmetsov la Mala Poljske in Šlezijske vojvodine, ki prilapajo opozicijo. Shod je sklenil sledeci resolucion:

»Kongres izjavlja, da odločno obsoja početje neodgovornih elemenata, ki hoče sanjati novo narodno klanje. Narod, ki bi s oružjem napadel svojega sosedja, bi moral nositi vse posledice za taki zločinstvo nad kulturnim človeštvom. Poljsk, suranja politika, ki za nemarja tražimo usodo enega in pol milijuna Poljakov v Nemđiji, se ne briža za poljske koriste v Gdanskju, je v nasprotu, z Šlivenjskimi koristimi poljskega naroda in države. Zdržena ljudska stranka se upira takoj politiki in ugotavlja, da stoji slovanstvo pred silnim, naskokom svojega nasprotnika, ki bi mogel ustaviti samo zdrženi od poljskega, in češkega naroda. Shod kmetske opozicije izraža bratskemu čehoslovačkemu narodu, ki z občudovanja vredno odločnostno brani svojo državno nedivljenost, svoje najtopljeće simpatije. Pravice poljske manjine v Čehoslovački priči se latko dosegla s pomočjo rasodišča, tako da bi te zadeve rečim ne mogel izrabljati v svoje strankarske zamene.«

JURINA I FRANINA

Jurina: Znan Jure da ti nisi čovik ud velikih računi, ma biš li zna pristići kad se lumeri 8 doda pet jaj.

Jurina: A to bi bilo nistro više ud teje pameti. I ko nis hoćeš u školu znan da je to osan sto miliari.

Franina: A lipa krv moja a kad se lumeni šest da per jaji koliko zajde?

Jurina: A nistro manje! Šest sto miliari.

Franina: A da na jenoj krasadi bilo više toliko ovac, a na drugoj unoliko bilo zna valje koliko je na jenoj, a koliko na drugoj ovac, i prazi i ugda je gospodara to blago priz držajis.

Jurina: A kako bih to moga znati. Ovce su ovce, ma i prazi priz njih ne valjaju.

Franina: A da ti ki reče biš volija uve ili une biš ti na to?

Jurina: Ma si pametan po soju. To bi saki volija kadi he je više, ma na prvu vistu ja bih uzeja i jene i druge, ašto ceda je jenih i drugih.

Franina: A da ti ki reče: Vidji Jure uve ovce na uvoj krasadi su ovce pravega gospodara i ki bi mu benu ovcu ukreja valje bi ubija a z nima drugima more delati da će ki, kresti he, gromičati i ca će.

Jurina: A reka bih mu da mi si zakoliči nisu na mlistu, aši i gospodaru vñih drugih ovac su drage njigove kakoj vnen pven njihove. Ma meni se para Frane da biš me ti danas pelja na spašitu, ea će vrag toliske ovce skupiti.

Franina: Rećimo da to nistro ovce, nego kunelići je li breki te li ljudi.

Jurina: A njih bi bilo još teže skupiti i ugnauti he utor.

Franina: Pak da se jenin dade rabašpani i ditelina, a drugim kupine i trnje.

Jurina: A krepali bi, mašimo kunelići!

Franina: Ma ti si vajk bija štut čovik. Reći mi još uvu. Da su to sve težaki ki prikupaju smokve i komunale pak jenim da ujutro kafe z milkom, a drugim samu čikoriju.

Jurina: Hoj s vragom - hoj! Ti ne bisi nikad finija zala te bo dopala.

»KULTURNA BAŠTINA NE-KOG NARODA NAJUZVIŠE-NIJA JE TEKOVINA«.

TRIBUNA (Rim)

»PICCOLO« O MUSSOLINIJE-VOM POSJETU JUGOSLAVIJI

Trščanski »Piccolo« donosi pod krunu naslovom »Apoteozu« svoje itiske pri-klikom Mussolinijev posjetu Julijskoj Kraljici, pa između ostalog kaže:

»Ko je imao prilike da prisustvuje doček Duce na državnoj granici, njegov susret sa baron Dravski banovine, koji mu je izrupoval pozdrav jugoslavenskih državnih vlasti i predstavnika jugoslavenske vlade, g. dra Milana Stojadinovića, taj neće tako brzo zahvaljati ovaj riječki moment. U neobično iskrenoj ceremoniji moglo se osjetiti, koliko je jaka spona prijateljstva koja u ovom casu veže Italiju i Jugoslaviju. Najblžje pogranicno stanovanju jedno u malom broju, sakupile se oko Ducea. Ono je htjelo da proživi značajan čas, u kome je on, odvojivši se od krajnjeg dijela talijanske granice, ušao na jugoslavenski teritorij, pozdravljajući zastavu pukovnika Alpinaca, koji su na zapovijed generala g. Lukića, odali počast premjeru fašističke Italije. List zatim, nastavlja ovom prijevodom: »U jednoj Evropi, u kojoj se strahuje od iznenadnih političkih komplikacija, talijansko-jugoslavenska granica predstavlja zalog mira. Ona spaja dva naroda, koji se međusobno poštui i koji su umjeli, od časa kad se zbljžili, da se upoznaju, i da ih dana u dan uvide sve potrebu za zajedničkim istupanjem. »Zivio Mussolini!« bio je uzvik, koji je navirao iz grla zena sa planina. »Boj ti pomogao!« bio je odgovor jugoslavenskih alpinaca, na gordi pozdrav kojim se Mussolini obratio vojniciima na srpsko-hrvatskom jeziku. Ova epizoda, nastavila list, je uvrstila veze prijateljstva koje prestavljaju jednu riječku garanciju mira u novoj Evropi. Epizoda je ta čiju ličnost i značaj osjećaju Talijani Julijanske Kraljice.«

ENGLESKA, FRANCUSKA I RUSIJA BRANITI ĆE

Cehoslovačku ako bude napadnutā — Službena engleska obavijest

U Londonu je 27. o. mj. izdano službeno saopćenje u kojem se vedi, da se je predsjednik vlade Chamberlain tražio u razgovorima s kancelarom Hitlerom da nadje put za mirno rješenje čehoslovačkog problema. Još je uvijek moguće pregovarati. Francuska, britanska i čehoslovačka vlada primile su zahtjeve Njemačke za predaju sudetskog-njemačkog područja. Ako unatoč svim napornima pretsjednik vlade Chamberlaina

DA LI JE NJEMAČKO STANOVNIŠTVO ČEHOSLOVAČKE PAUPERIZIRANO?

Prije, (Češki). — Iz statističkih podataka o ulozima Čehoslovačkog vidljivo, da se teza o pauperizaciji njemačkog stanovništva ne može održati. 31. decembra, 1937. na štedionice u Čehoslovačkoj imalo je 22.053 miliona Kč uloga. Od toga otpada na češke štedionice 15.256 miliona, na slovačke 599 miliona i na hrvatske 46 miliona. Na njemačke štedionice otpada dakle 26,17% cijelokupne uloge. Ulozi novčanika, zavoda iz nose ukupno 1.125 miliona kruna, od toga u njemačkim štedionicama 231 miliona ili 20,59%.

U Moravskoj i Sleskoj postoji 113 štedionica, od toga 71 češka i 39 njemačkih. Ukupni ulozni iznose 5.158 miliona kruna, od toga u njemačkim štedionicama 1.115 miliona ili 21,61% cijelokupnih uloga.

Osim toga moguće užeti kao sigurno, da i one štedionice, koje se smatraju kao čehoslovačke imaju znatnu kolicišnu ulogu sudetskih Njemačaca i to besmisno u mnogo većoj mjeri nego što Čehoslovcii imaju uloga u njemačkim štedionicama.

JUGOSLOVENIMA U MADŽARSKOJ

ZAGARANTOVANA SU SVA MANJINSKA PRAVA PISE SUBOTICKI »NEVENE«

Subotički »Nevene« osvrnući se na nedavni govor ministra da Korušca u Muškoj Suboti, koji je onda govorio o našim braći, koji se još nalaze u Madžarskoj, kad i o odnosu prema Madžarskoj piše: »Ova naša braća kao magajima imaju iste želje kao i Madžari u Jugoslaviji. Uživanje ovih želja sa obje strane otvrdit će, nedavno sklopljeno

Na Češkem je umrl župnik dekan Josip Velhartický

V Kolinu na Češkem je umrl 12. septembra bivši župnik i dekan u p. Josip Velhartický, star 73 let. V 90. godini prešnjeg stoljeća je bilo na Češkem toliko kandidata za bogoslovje, da nije mogli vse sprejeti.

Prišli so i skoraj vse naše škofije, jer se po posevnim poslovenjima in većinoma poštevaju kot duhovniki vznorne delovači. Eden najmajkantniješnjih je bil g. Velhartický, ki je kapelan v Dolini, Rimjanjih i župnik skoraj 27 let u Jelsanah pri Illici Bistrici.

Tukaj je sezidal društveni dom, ustanovljen hraničarom in jo dolgo vognovočil. Bił je mož diplomatskih sposobnosti, premišljen in resen. Bog mu budi platio, kar je za uboga istarsko slovensko ljudstvo dobrega storil. (Slovenec)

Soze so dobile novo cerkev

Trnovo, septembra 1938. (Agis) — Vas oso, ki spada pod trnovsko duhovnijo, ni imel da sedaj svoje cerkev. Letos pa so z raznimi prispeski sezidali novo lénco cerkvico in 8. m. so jo svećano otvorili u blagoslavlju. Blagoslavitev in cerkvene obrede je opravljen u trnovskom dekanu, med tem ko je civilne oblasti zastopal bistriski podčesta dr. Bordon in tingirači u ženo tudi kot borter. Za to priliko se je na Sozat zbravitev vse polno ljudi od bitu u daleč tako, da je slavost res u vsakem oziru uspela.

Površenje novog riječkog biskupa

Sušak septembra. — Mons. Ugo Camuzzo je pojavljen u biskupu prošlog vremena, ki je za žel. progo, nameravajo po praviti. Cerkev je bila vsa povojna leta zelo zanemarjena. Ob prihodu Italijanov, so jo zasedli vojaki, ki so imeli v njej tudi nekaj časa skladiste stra in drugih živil. Cerkev sv. Trojice je trnovska vaska cerkev in samo podružnica farne cerkve sv. Petra. Trnovčani so se že nestolokrat zavzemali za temeljito popravilo in obnovilo male cerkvice in zgleda, da so sedaj to tudi dosegili.

Požar uničil skladišče sena

Il. Bistrica, septembra 1938. (Agis) — Bistrici je pojavljen tifus, pa tudi u Trnovem samem. Tako je v. Sp. Bistrilah zbolela, za to nevarno boleznjivoj vojski Dekelev, ki je bilo prepeljana u reško bolničko. Radi iste bolezni sta bili prepeljani u bolničko sklop Sv. Marija in Benigar I., hčerka posetnika Janeza Benigara iz Trnovega. Ljudje upaju, da nevarna epidemija ne bo zavzela siršega obsega.

Naležljive bolezni razaznajo

Trnovo, septembra. (Agis) — U okolicu Trnovega se pojavljen tifus, pa tudi u Trnovem samem. Tako je v. Sp. Bistrilah zbolela, za to nevarno boleznjivoj vojski Dekelev, ki je bilo prepeljana u reško bolničko. Radi iste bolezni sta bili prepeljani u bolničko sklop Sv. Marija in Benigar I., hčerka posetnika Janeza Benigara iz Trnovega. Ljudje upaju, da nevarna epidemija ne bo zavzela siršega obsega.

Knežak, septembra 1938. (Agis). Na neki cesti u blizini Mašuna pod Snežnikom se je prevrnil tovorni avto, last trgovca Lamfreda iz Matulja. Cloveskih žrtava ni bilo.

Drobiz

Općine — Pri železničkom mostu neznani automobil povozi 60 let stara gospinoščka skabarja. Zlomil si je roko u teško ranu na glavi. Zdraviti se bo moral 5 tednov.

Trst — Pri delu je zemlja zasula 28-letnega Jakoba Jakca, zidarja. Njegovi tovariši su ga kmalu izkopali na srećo še živega toda u većim ranama po vsem telesu. Zdraviti se bo moral 3 tedna.

Trst — S kolem je padel Brundula Franc, star 18 let iz Sežane. Pretresel si je mozgane. — V žavljah je zletel z bicikla delavec Anton Cehovin star 28 let. V bolnišnicu so ga pripeljali u nevernem stanju. — Pri Senožetah je padel z bicikla čevljari Ferfil Franc iz Potoci, star 25 let. — S kolem se je zaletela u zid Štoka Svetka, stara 18 let in se težko ranila.

Trst — Otrok Marij Štokovac, star 12 mesecev, se je oprekel z močnim kom. Opeklina si bo ozdravil v dveh tednih.

Trst — Zaradi mleka pomešanega z vodo je bilo prijavljivih oblastem 16 mlekarjev s Krasa in iz Istre.

Trst — V bolnišnici so pripeljali Antonijo Krencetićev, star 60 let z zlomljeno roko in Marija Čoka, stara 37 let s težjimi ranama na nogah.

Gorica — V Budanju na Vipavskem je umrl Jožef Ferjančič, star 88 let. Pokojnik je bil med ustavnitelji »Vinarske zadruge« in »Kmetijskega društva«, pri katerih je bil dočasa ista določnik. Sožalj!

Obrambeno stanje u Čehoslovačkoj — prošireno je obvezniom službom rada za sve gradjane, muškarce i žene od 17 do 60 godina.

Francuska vojska zapošljala je sve položaje na Maginotovoj liniji. Započelo se je zapošljavanje pričasnih dječjih. Francuske radio postaje stavljene su pod državni nadzor.

Vrlo velik broj aktivnih i rezervnih francuskih časnika ponudio je Čehoslovačkoj svoju službu u ovim težkim danima. Isto tako se neprestano javljaju mnogi dobrovoljci iz slovenskih zemalja.

Francuski general Faucher, šef francuske vojne misije u Pragu, dao je ostavku na indeks službeni talijanski rasistički časopis »La difesa della razza«. Glavni organ Vatikanca »Osservatore Romano«, koji donosi tu vijest, veli da časopis »La difesa della razza« svojim napadnjima na hebrejsku rasu potiskap ljudski moral.

Izdalo je službeno saopćenje, da je Panova stavo na indeks službeni talijanski rasistički časopis »La difesa della razza«. Glavni organ Vatikanca »Osservatore Romano«, koji donosi tu vijest, veli da časopis »La difesa della razza« svojim napadnjima na hebrejsku rasu potiskap ljudski moral.

Angleški učenja zgodovinar Maurice Davie je prešel vso zgodovino od 1. 1500 pred Kr. in, sestel vse mirovne ugovore ter ugotovil, da jih je bilo okoli 8.000, ki so vsi »garantirali« mir za vemo...

Univ. prof. dr. Luigi Salvini, ravnatelj orientalnega zavoda v Napoli, je imenovan za prvega direktora kulturne krožka v Beogradu. V zadnjem času je dr. L. Salvini postal znan posebno pri nas v Sloveniji zaradi svojega literarnega delovanja.

Vrhovni komandant svih obrambenih snaga u Čehoslovačkoj postavljen je general Kreči.

Pitanje ruske i ukrajinske narodnosti v Poljskem pokrenuti će sovjetske vlade u Londonu i Parizu.

Uz potporu Italije, Niemačke i Poljske nadežda se mudžarska vlada, da će plesbiscit biti protognut i na nezine sunarodnike u Čehoslovačkoj.

Neraspoloženje Francuzu prema Poljacima očituje se u sve većem okazu rada poljskih radnicima. I namještencima te-njihovu izgonu iz Francuske, ako su i malo sumnji.

Izraze simpatija i divljenja pretnjednik Čehoslovačke Republike dr. Beneš upravil je brojavnim putem.

Rumunjski divizijski general Anasatija stavio se na raspolaženje čehoslovačkoj vladi.

Sve glasine o smrtnim osudama u Čehoslovačkoj najodlučnije se demantuju da službenog mjestu.

Bojišta u Španiji ovih su dana relativno mirna, jer operacija smetaju kise i medjunarodna situacija.

NAŠA OMLADINA

OMLADINA I ESPERANTO

Od jedne srednjoškolske -Istranske primili smo o pismo uz članak o esperantu. Domino i pismo u članak su sa željom da i ostali omladinci kužu o tome svoju riječ.

Iako sam stala citateljica i to zbor izvješnjih razloga "kojima nisam mogla izbjegći, Međutim sada želim da pristupim organizaciji te da radim u njenom krugu i da saradjujem u omladinskom rubrici našeg lista.

U članku: "Uoči prve naše konferencije" od 5. augusta o. g. Ivan Črnja kaže: "Ogromna većina naših intelektualne omladine nije još stupila u naše redove. Iz ovoga se može razabratи, da je već dio naše intelektualne omladine potpuno assimiliran prilikama u kojima živi, dok je naša seljaka i radnička omladina pokazala u tom pogledu više svijesti i razumijevanja."

Medutim ja mislim da je razlog tome, taj, što je djacija zabranjeno da budu organizirani u nekom društvu koje nema svoje područnice u dočinjenoj školi. Kad bi društvo dobilo dozvolu išlo bi drukčije.

Mislim da bi bilo dobro da provedete akciju za što življivu saradnju naših omladincu u našoj rubrici. Možda neki još nemaju dovoljno interesa i ne poznaju stvar, zato neka im organizirani članovi razlože potrcbu organizacije.

Ja sam uvjerenja da je esperanto jako oružje u borbi za našu stvar, pa sam tako napisala ovaj članak i mislim da će zanimali sve naše omladince.

*
»La Suda Steloč mjesecni organ esperantskog pokreta u Jugoslaviji donosi ovaj članak:

Sušak — Odbor hrvatske i slovenske emigrantske omladine iz Julijiske Kraljine odlučio je da upotrebljava esperanto u svim odnosima sa inozemstvom. Omladinci emigranti dobro znaju da veliki narodi uvek nameću svoj jezik manjim narodima, ti omladinci znaju to dobro jer su oni sami još kao nemigranti morali govoriti tudi jezik. I zato jer je potreban jedini jezik pomocu kojega se može postići mir i blženje naroda, omladinci iz Julijiske Kraljine uče i upotrebljavaju esperanto. Odbor hrvatske i slovenske omladine poslao je iz Sušaka drugom omladinskom kongresu u New Yorku pozdravno pismo na esperantu, u kojem emigrantska omladina pozdravlja drugi svjetski kongres omladini i rad svih mladih, pozitivnih i neprinuđenih sila iz cijelog svijeta za mir i slobodu. Dalje se u pi-

smu opisuje stanje hrvatski i slovenske narodne grupe u Italiji i specijalno život tamošnje omladine.

Hoće li se i ostala emigrantska omladina (ona-izvan organizacije) povesti za primjerom svojih drugova? Mi, koji smo ostavili svoju domovinu i svoje roditelje zato, da možemo ići u hrvatsku školu, zar čemo i danje gledati kako se naš jezik zapostavlja u svim međunarodnim odnosima? Zar čemo i danje trptjeti da se recimo na sastanku balkanskih naroda ne govoriti niti jedan jezik naroda? I konačno da se naš jezik zapostavlja u vlastitoj domovini?

I mi, omladinci, u doba svjetskih trizavica i kulturnog izgradnja svih naroda umjesto da učimo u našim školama (kao recimo sretni Englezi ili Francuzi) nešto što je potrebno za naš život i čime bi mogli koristiti našem narodu i čovječanstvu, tratimo svoje vrijeme i svoju mladu energiju u dugotrajanom učenju stranih jezika, što je uostalom sasvim beskorisno, jer u školi nije još potnik naučio niti jedan, a kamo li četiri ili više stranih jezika.

Zar nećemo rade učiti esperanto koji je logičan i jednostavan da se može naučiti za četiri mjeseca, te je pristupan i ljudima s manjom načarobom, što je vrlo važno danas, kad u međunarodne odnose stupaju i šire mase, i to preko radio, televizija, konferencija, utakmice, putovanja i slično, a koji je ipak tako elastičan, da se može prilagoditi svim savremenim potrebama u kojima ima toliko izražajna sredstva da se mogu najpreciznije izraziti sve moguće nijanse govora (naučnog, pjesničkog i slično) i koji nadmašuje brojem riječi sve ostale jezike (40.000).

Zar nećemo rade uvesti neutralni međunarodni jezik, to jako sredstvo za blženje i saradnju svih naroda i koji nije nikada imao za cilj da istisne našne jezike (kako neki misle). Naprotiv, on znaci najuspješniju garantiju za mirni i daljnji napredak svih naših naroda. I on je omogućiti svakom narodu i svakom pojedincu da su svoju kulturu i sve svoje, znanje i iskustvo stavi u službu čitave ljudske zajednice i da se isto tako posluži znanjem i iskušnjom drugih naroda.

I zato mi, emigrantska omladina, prije nego ikakvi drugi, moramo primiti esperanto, te da se preko njega upoznamo s omladinskim cijelom svijeta, da nju upoznamo s našom stvaru, te da zajednički radimo za bolju budućnost čovječanstva.

L. Z.

Začetki tržaškega iridentizma

Zanimiva knjiga: C. Schiffrer, Le origini dell' irredentismo triestino (1813—1860)

je osnoval mogočno tržaško liberalno stranko, ki je preko pol stoletja vodila nadajno italijansko politiko v naših krajinah ter dalje, da je znal uspešno odvriti frankfurtski strujo, s tem da je pokazal, kako med samostojim italijanskim Trstom in širšim germanskim ozadjem ježi šlo slovenski pas, ki tudi ne spada nemško območje.

Poleg drugega, so še trojne zaporedne volitve v Trstu 1. 1848., namreč v frankfurtsko skupščino, v dunajsko konstituanto in v občinski zastop v povrzočit, da so prisla tudi lokalna politična vprašanja javno v razpravo pri raznih se stankih in v dnevnih časopisih. Med ostalim prihaja zlasti šolske vprašanja v teh stopenjih na povrzoč. Priznano je bilo v komisijah raspravah načelo Italijanskih osnovnih zakonov za место in slovenskih za delo, da se izognе poskusi vlade, ki je hotela, obenem s predlogom za slovenske šole vzbujati tudi nemško slovo v mesto. Ko potem ni mogel novovzvjeteni občinski svet vsled načelnih nasprotij dolgo zasedati, se je začelo pretresati v časopisu vprašanje v slovenske šole v Trstu. Izredne važnosti za nas je ugotovitev Schiffrera, da je to pot dal inicijativu v tem problemu neki obiskuren Slovanc z imenom Blažir. Ta miza se je že prej 25. avgusta 1848. oglašl v Ljubljanskem Journalu z zahtevom, da se mora državni zakonik prevesti v slovenščino. V uradnem »Osservatore Triestino« z dne 18. oktobra pa je predlagal ustavnovite poseben juridični fakultet v Trstu. Prilog tom se je »sicer ožiral na prejšnji enak predlog z Italijanske strani. Obrazložil ga je z dejstvom, da so vsled nemirov vse bližnje visoke šole v Italijanskih in nemških deželih zaprite in da srednje Primorske ima dovolj veliko območje za vzdrževanje take šole. Potreben bi bila tudi za mnoge, ki nimajo sredstev za izobrazbo v drugih krajih. Schiffrer je menjen, da je Blažir s tem misil na slovenske dijake iz tržaške okolice, dasi jih izrecno ne omenja. Nadalje je podpiral svoj predlog z razlogom, da bi se s pomočjo te šole vzgospodar domače visje učarstvo mesto tujega ter še pristavljal opazak, da se ne sme ožirati na prigovore kakega pjezuita, ki bi utegnil izraziti se, da je trgovinsko središče neprimerno za višje učilište. Svoj predlog je ponovil potem v Istranskem vladinem listu dne 27. oktobra z opombo, da tržaškim dijakom ni potrebno, da se naučijo drugo tujega misijenja. Za zadnje leto tega studija je Blažir poselj predlagal stolico za sodno proceduro v slovenskem jeziku, da svojim rojakom priporoči vsaj na političnem področju do znanja v materinem jeziku. Da Blažir ni tega storil na pobudo od vladne strani, sklepajo Schiffrer iz okolnosti, da je predlagal za glavne stolice juridične fakultete, baš vodilne zastopnike tržaškega liberalizma pravniku Kandlerju in De Blažirju. Zaradi tega je treba smatrati Blažirov predlog kot izrazit pojav v slovenskega nacionalnega vladnega listu dne 27. oktobra z opombo, da je uradni list »Osservatore Triestino« ta prizor posebno obširno opsal, češ da je imela vlastna pri tem svoje prste vmes. Schiffrer je vendar sam dovolj dograzil, kako težko se je med tržaški Italijani razvijala ir udarnička iridentistična misel, da je vendar ne bo iskal v poletku 1848. med narodnostno mesečno množico, ki je v hrvatskih vojnah spoznala predvsem svoje najbolje brate po krv in jeziku! Dalje Schiffrer očita Ravnikarju, da je slavil z vse tržaške cerkevke in se sklicuje pri tem, na priloženem Kandlerju, ko opisuje veliko nezadovoljnost Tržačanov, da so ti raši napuščali cerkev nego posušali slovensčino mesto prejšnje latinske. Trezen presoveljalec narodnosti, prilik, kakov se Schiffrer pokazuje v vsem, ima dovolj priznlosti, da se prepriča v tržaških cerkevkih in se sklicuje samo na Kandlerja, ce pa vpleteta pri tem celo Primoz Trubarja radi popuščanje, ki ga je ta pridigar povzročil v tržaških cerkevah, je že bolj verjetno, da ima to pot Kandler prav, ko ne dovrši, na tem dogodku ker se sicer ne bi drznili pomoliti pod nos tak očitno v pozadini novemu Škofu Legatu.

Tekzo preglede mnogočin zgodovinskih dogodkov 1. 1848., ki so zelo razburkali tržaško javnost, je dobitna v Schiffrerjevih poudarenih izvajanjih zanimala pojasnila. Zlasti zapleteno narodno vprašanje se le polegoma in stečaju uveljavlja kot politični princip, ker zadeva povod na razna nasprotnovje. O takih prililkah razkrinka pise zelo proslavljenega patriota Kandlerja — nepravilnega avstrijskega konzervativca, ki se na eno stran boji, da bi vlastno popuščanje kar je samem carju zagraditi rusko luko v Trstu, ki bi pogotinu seveda italijansko Istre, a na drugo stran spodbuditi v svojem listu »Istria« in se svobodnostnim temanjem mazzinijevim i skolskim republikancem, ker nočejo verjeti, da le avtonomijo Trsta pod habzburškim ţezonom mu more zagovarjati varno jugoslovensko in politično bočnost. Na koncu vendar prikaz Schiffrer Kandlerju kot posebno zaslugo, da

JUBILEJ „MALOG ISTRANINA“

Ovih dana je izšao 1 broj »Malog Istranina« za ovu skošku godinu. Tim brojem ulazi »Mali Istranin« u desetu godinu izlaženja. Tim povodom spomenuti je taj jubilej u uvodnom članku ovim riječima:

»Mali Istranin« ulazi ovim brojem u jubilarnu desetu vladino svog izlaženja u Jugoslaviji.

Kad je prije 33 godine ugledao u Malom Lošinju svijetu svijeta, u doba zemosa i poleta narodnog mi nemjesečnog izdaje slutili da će ova punih deset godina morati živjetidaleko od svoje sunčane Istre, daleko od svog plavog mora, strgnut od svog rodnog kraja, i u svom glavnom gradu al optužen.

A eto on se odzrao i drži se, da mankar už velike žrtve, nastavlja ojelo svojih rodoljubivih otaca, da i nadalje budu i užgaju djecu nebrojenih tisuća prigrančnika s rodne grude, kaj i djeci onih koji ostdalo dođe pod Učikom na mutov straži, u plemenitoj ljubavi do slatkog jezika materinjeg, do roda i domovine.

S toga puta nije ni na tren skrenuo, voje ga dječa, voje ga učitelji, voje ga roditelji.

On nije list, kao toliki drugi, koji podražuju djecu masta svim mogućim i nemogućim efektima.

On spaja školu sa životom i stvarnošću. Informira svoje male čitatelje o

sveumu što se u svijetu dešava i što je potrebno da i oni znaju. Donosi kratke i zanimljive prikaze iz prirode, stranih zemalja, zdravila, iz područja tehnike, naučnijih izuma, povijesti, zemljopisa. Ne zaboravlja na sporta, ni filatelije, niti zagonete.

Ustreljima je dragoceno pomagalo u školi i izvan nje. Djeci je on dragi pratilac i ugodno štivo.

Pisan je s ljubavlju za plemenite ideje kojima zastupa, s ljubavlju za mladu narastaj, kome je namijenjen.

Zato se je on i mogao održati pune 23 godine u Istri, a evo sada i daljnjih 10 godina u Jugoslaviji.

Idemo dakle naprijed jasno, zacrtanim putem!

Iza uveda piše Ernest Radetić: Tri slike, Šime Fučič: Braco pod Jakubom, Žašči vrapci ne plevaju, Božumil Ton: Mrtav leplir, Marko Mirošev: Rana jesen, Škola u Abenskiju, Klojci i Jožič, Jurčev kutić, Zdravilje. Naši mladi saradnici, Dječje novline. Iz stranih zemalja, Razno, Zagonecke itd.

»Mali Istranin« izlazi jednokratno, — Pojedini iznos 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Uredništvo in uprava nalaze se u Kraljičkoj ulici broj 12. — Vlasnik, Izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Kraljička ulica 12.

PROFESORSKI GLASNIK O „FLACIUSU“

U 10 broju »Profesorskoga glasnika« izlažao je prikaz »Flaciusa« dr. Mije Mirkovića. Između ostalog kaže se u tom prikazu:

— Iako se izvinjava da nije mogao da dodje do izvjesnih dokumenta na osnovu kojih bi do kraja osvetljio lik dr. Flaciusa, g. Mirković je svojim knjigom uspio ne samo da spase kod nas od zaborava svoga velikog zemljaka, nego da nam svojim »Flaciurom« učini zaувjet biljkim i simpatičnim imenom Vlačićevu i njegovu održatičnu borbu za nezavisnost duha i ljudske misli. Jer je g. Mirković potpuno u pravu kada, u predgovoru svojog knjizi, kaže da približavati Vlačićevu ljestnost našem vremenu i našoj

problematici, znati upoznati misli, probleme i situacije koje su nam uz svu vremensku i geografsku udaljenost bliske i intimne.

Spominjući glavljene momente iz života Vlačićeve po knjizi dr. Mirkovića, recenzent zaključuje:

— Velika je zasluga g. dr. Mirkovića što je, pred savremenostu, oživio Flaciusov lik na način koji je, načelost, u našoj literaturi veoma rijedak. Znalac svoga posla, dr. Mirković je ovim historijskim prilogom ukazao put i podvukao način kako treba tretirati ljudje i dozadjavati, savladavati ogromnu materiju i iz nje savremeno dati ono što je bitno i u čemu je pravi interes.

S tem nam je avtor odkril sijajen kulture, sponike, kaj je ga je vajzjeno zasmrševalo iskreno, rodoljubje vredno domaćih narodov v trenutku soglasja in svobode. Upajmo, da ga ne pozabimo več, ko je sedaj zgodovinsko takovo trdno zgrajen, da ga niti današnji vlnjar ne morejo več zrušiti.

O tem »neznanem« Blažirju vprašamo po še, da je v Jadranškem Slavjanu marca 1850. priobli »oprto plimov starščem o koristi in potrebi Šolskega pouka v materinem jeziku ter poselj poziv za volitev ločivih sodnikov v soseskah. Po gornjem mož gotovali, zasluži, da ne ostane posabilen. — Vredno bi bilo slediti še marljivemu Schiffrerju, ko je odmeval pohod hrvatskega bana Jelačića na uporni Dunaj. Kakor se ga v oktobru 1848. obesili kot strašno crnštvo, tako ga že dva meseca kasneje pozivaljajo na odnešena v svojem plemenitem delu. Takrat so italijanski listi primajali, tudi članke iz zagrebačkega »Slavenskega Jugat«, ki so jih premajvali v novostanovljeno »Slavensko Društvo« u Terstu.

Da bi ti lepi spomini zopet kdaj priljeli do veljave!

d. p.

